

А.В. Товканец, канд. пед. наук, доцент (Мукачевский государственный университет)

НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

В статье рассматриваются вопросы роли научно-технического сотрудничества в развитии высшего образования, трансграничного сотрудничества, евроинтеграционных процессах. Обращено внимание на образовательные программы европейских фондов как средство эффективности научно-технического сотрудничества. Проанализирована деятельность образовательных программ в контексте научно-технического сотрудничества Украины, Чехии, Словакии. Рассмотрены перспективы развития образования и науки в рамках научно-технического сотрудничества.

Ключевые слова: научно-техническое сотрудничество, европейские программы, образовательные программы, евроинтеграция.

H. V. Tovkanets, Assoc. prof. (Mukachevo State University)

SCIENTIFIC-TECHNICAL COOPERATION IN THE EDUCATIONAL INTEGRATION

The article deals with the role of scientific and technical cooperation in the development of higher education, cross-border cooperation, European integration processes. The attention has been paid to European funds of educational programs as a mean of efficiency of scientific and technical cooperation. Analyzed the activities of educational programs in the context of scientific and technological cooperation between Ukraine, Slovakia. The prospects of development of education and science within the scientific and technical cooperation.

Key words: scientific-technical cooperation, European programs, educational programs, the European integration

УДК 37.0153

Я. Пилинський, канд. філос. наук (м. Київ)

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА

У статті наголошується на необхідності визнання освіти справою державної ваги, яка визначає і шлях народу в майбутнє. На прикладі поступу американської системи освіти обстоюється ідея повернення гуманітарності в освіту, зокрема університетську.

Ключові слова: гуманізація, освіта, гуманітарність

Серед вічних проблем, які неодмінно супроводжують людське суспільство упродовж століть, проблеми навчання і освіти посідають особливе місце. Адже потреба у безперервному формуванні знань та умінь існуватиме доти, поки одне покоління змінюватиме інше, і накопичені людством знання переходитимуть у спадок до нових власників. А кожне нове покоління живе в новому мінливому світі, а тому важливо зберігати баланс між консерватизмом та інновацією в освіті. На жаль, маємо визнати, що, хоча освіта повинна відповідати вимогам майбутнього, бо оволодівають новими знаннями і вміннями переважно діти і молодь, і саме вони повинні бути підготовлені до нових, часто невідомих, викликів і вимог життя, проте вона спирається переважно на досвід минулого, чи в кращому разі сучасного, і тому не завжди здатна ці виклики відчуті і передбачити хоча б напрями їх розвитку.

Саме тому освітяни постійно перебувають у пошуку нових форм і методів навчання, аби підготувати молодь до вирішення тих гуманітарних та науково-технічних чи екологічних проблем, про появу яких суспільство ще не підозрює, але які постають до вирішення практично щодня.

Коли ми говоримо про осучаснення освіти, про її модернізацію, то маємо на увазі, що, хоча в Україні освіта завжди мала суспільний пріоритет і історично була у великій повазі в суспільстві, проте на нинішньому етапі розвитку людства, коли вже цілі континенти живуть і мислять категоріями не лише постіндустріального, але вже і постінформаційного суспільства, нам доводиться знову шукати свій шлях оптимізації освіти вже в умовах потреб і запитів незалежної держави. Крім того, на думку фахівців, за стилем відносин у навчальному закладі між учнями і педагогами освіта в Україні значною мірою залишається ще консервативною, з абсолютизацією колективності, з авторитарною педагогікою, перевагою розвитку пам'яті на протигагу кмітливості, відсутністю індивідуального підходу до розвитку людини.

А тим часом сьогодення вимагає посилення гуманістичного та демократичного трендів у розвитку освіти. Без розробки спеціальних програм, підготовки розгорнутих планів, видання нових підручників, посібників, у тому числі електронних та діалогових, тобто інтерактивних, неможливо собі уявити розвиток шкільництва на сучасному етапі.

Мабуть, ніколи не зайве наголосити, що освіта є однією з головних підвалин будь-якої держави. Власне, без держави не може бути систематичної та належно забезпеченої освіти, що відповідає викликам та вимогам часу, проте не буде софізмом і протилежне твердження: без належно налаштованої і забезпеченої освіти не може бути сильної процвітаючої держави. Перефразовуючи відомий вислів, можна ще й додати, що народ, який не бажає утримувати належним чином власних учителів, приречений утримувати чужих, а отже, приречений не лише втратити власну державу, але й відійти у небуття.

Нині Україна черговий раз переживає критичний перехід від постколоніального до державного буття, один з головних державних інститутів - освіта переживає разом з усіма цей перехід, і від того чи вірно обрано шлях, чи дійсно ми йдемо до мети, і до якої мети, залежить, чи відбудемося ми як народ_як держава у XXI столітті, чи залишимося борсатися у минулому.

Про те, що освіта – це справа державна свідчать не лише недоліки, але і переваги старої радянської системи освіти. Так, вона була догматична і непримиренна до ідеологічних відхилень, проте була проголошена одним з найважливіших державних пріоритетів. І хоча, як це часто було в Радянському Союзі, бажане не завжди відповідало дійсності, розвиток освіти намагалися підтримувати на всіх щаблях державної влади, від місцевої до загальносоюзної.

Останніми десятиліттями минулого століття модно було говорити, про змагання двох ідеологічних систем - капіталістичної та соціалістичної, двох військових потуг – радянської та американської, двох способів життя – радянського колективізму та американського індивідуалізму. Однак, варто було б говорити передусім про змагання двох освітніх систем, про їх конкуренцію як за формою, так і за змістом, адже по суті гонку озброєнь та ідеологічні змагання вели не абстрактні державні системи, а конкретні люди виховані відповідно у американських та радянських школах. І саме ці конкретні люди – продукт певних освітньо-світоглядних систем і вирішили наприкінці XX ст. долю світового змагання.

У сучасній Україні, що як уламок старої радянської системи багато що успадкувала від Радянського Союзу, продовжують, часто несвідомо, відтворювати її основні принципи, шукаючи водночас шляхів до переходу на нові світові засади освіти. Часто копіюючи західні, зокрема американські взірці, ми не до кінця усвідомлюємо, що разом із перевагами запозичуємо і недоліки.

В умовах США ці переваги є закономірним результатом двохсотлітнього розвитку американської демократії і як наслідок - п невіддільної складової американської системи освіти.

На жаль, поки що у нас немає усвідомлення того, що переваги цієї системи, як і її недоліки, є наслідком і похідними від загальної конструкції взаємостосунків держави і людини, місця особистості у державі і ролі держави в житті особистості. Адже правда про те, що протягом сторіч американський народ намагався з'ясувати і для себе і для держави, де ж починаються і де закінчуються його суверенні права на виховання і освіту власних дітей, а де починаються права і обов'язки держави, залишаються і досі переважно поза увагою українського загалу.

На нашу думку, сучасна західна, передусім американська, система освіти є похідною від американської політичної системи, в основі якої лежать притаманні капіталістичному суспільству цінності лібералізму. Вона розвивалася і вдосконалювалася разом з ними, разом з ними вона переживала злети і прикрі поразки, однак попри всі недоліки, які почасти усвідомлюють педагоги у США, вона є найбільш органічним вираженням ідеї про первинність і вартісність людини, ідеї, що держава існує для людей і через людей, а не над людьми і поза людьми.

Для того, щоб зрозуміти принципову різницю між системою освіти, що нині існує у США і тією освітою, яка існувала у Радянському Союзі, і почасти продовжує існувати в Україні, варто звернутися до повчальної історії формування американської освіти і зрозуміти, що принципи її саморозвитку було закладено разом із принципами саморозвитку американського суспільства, зафіксованими в Конституції Сполучених Штатів. У ній було зроблено, загалом успішну спробу (адже вона актуальна майже без змін уже протягом 200 років), визначити головні принципи, яких треба неухильно дотримуватися і з-поміж них найголовніший – права людини безмежні там, де вони не обмежені чітко обумовленими межами з боку держави, і так само права держави чітко обмежені там, де починається свобода особи. А встановити ці межі у разі виникнення конфлікту інтересів можна лише за допомогою публічного судового змагання. І той факт, що більшість новацій у США в системі освіти пройшли випробування у суді свідчить про те, що і суспільство, і держава намагаються постійно дотримуватися правил, які були гарантовані ще у Декларації про незалежність стосовно того, що: «всі люди створені рівними, всі вони наділені Творцем природними, невідчужуваними правами, серед яких передусім право на життя, свободу і прагнення щастя. Для того, щоб забезпечити ці права, люди створюють уряди, які мають силу завдяки згоді між тими, ким урядують». Тому в демократичному суспільстві дискусії про освіту та освітні реформи є невід'ємною складовою загально/процесу розвитку суспільства, і поки суспільство розвивається - розвиватиметься і удосконалюватиметься його освітня ланка. Адже демократія може розвиватися, якщо ми усвідомимо неминучість соціальних розшарувань і конфліктів, і те що вона не зводиться до утопії «єдиного народу» і єдиної «спільної волі», яку можна зрештою з очевидністю зрозуміти і втілити в життя. Необхідно навчитися сприймати демократію як постійну битву, в ході якої ніколи не вдасться подолати всі перешкоди, і домогтися кінцевого результату як певного ідеалу.

На нашу думку, якщо скористатися цим підходом до розуміння глобальних змін, та регіональних трансформацій, зокрема в нашій державі – Україні, ми зможемо позбутися двох обтяжливих моментів які заважають, з одного боку, позбутися застарілої спадщини, а з іншого, поглянути на те, що відбувається з нами не як на кризу, а отже, щось негативне, по суті занепад, а як на розвиток, на шлях який ми маємо пройти і який повинні торувати навчаючись і навчаючи одночасно.

Розмови і дискусії про кризу в освіті, як зрештою, і про кризу в суспільстві, що тривають уже не один рік по суті актуалізують минуле в його примарно ідеальному, препарованому, але бажаному вигляді. Адже криза за визначенням Словника іншомовних слів це – різкий, загострений стан, занепад чогось, а буквально – переломний момент. У контексті цього тлумачення виникає закономірне запитання до ідеологів наших реформ в освіті: якщо те, що нині маємо в освіті криза, то ви пропонуєте реставрувати, те що було, але розклатося і занедало? І як ще довго в хитаннях і непевності перебуватиме освітня справа? На такій невизначеності важко будувати щось життєздатне, спрямоване на задоволення потреб сучасного і прийдешнього. Отже, тезу про кризу в освіті, як і кризу в суспільстві, необхідно замінити усвідомленням того, що зміни і трансформації і в суспільстві і в освіті – це явища перманентні, і пошук кращих, оптимальних для конкретного часу освітніх реформ є також процесом постійним і неперервним, і незворотнім.

Проблема якості освіти – це ще одна важлива проблема, яка постійно тривожить людство.

Як показують сучасні міжнародні дослідження вчених-педагогів, на жаль, немає прямої залежності між витратами на освіту і поліпшенням якості освіти. Наприклад, на думку екс-

партів Організації економічного співробітництва і розвитку, такі країни, як Бразилія, Індонезія і Мексика нещодавно у 5-7 разів збільшили свої витрати на освіту, проте домоглися переважно зростання відвідуваності шкіл. Водночас у тих країнах Європи, які нині однозначно є лідерами в освіті, також немає прямого зв'язку між рівнем фінансування і якістю освіти. Таким чином, експерти вважають, що такий стан є переконливим підтвердженням того факту, що якість освіти у довготерміновій перспективі передусім залежить від людського фактора, точніше сказати від того, якою є кваліфікація учителя, викладача. Школа, як соціальний інститут не може бути «гіршою» за своїх учителів. Проте вона не може бути і «кращою» за них. Як показують дослідження, людський й освітній потенціал педагогів та адміністраторів є фактором, що визначає межу можливостей освітніх закладів і освіти в цілому певної країни.

Як свідчить світовий досвід і досвід освіти у США, при порівнянні різних, освітніх систем різних країн з'ясувалося, що там, де рівень освіти вищий, майбутні вчителі роблять свій професійний вибір на рівні одержання ступеня бакалавра, а пізніше – на рівні здобування звання магістра, що, безумовно, свідчить про більш свідомий вибір професії вчителя, та кращу підготовку до діяльності в цій галузі. Крім того, у ряді країн існує практика своєрідної вчительської інтернатури, як і у лікарів, коли підготовка до самостійної викладацької діяльності відбувається під безпосереднім наглядом більш досвідчених педагогів з великим стажем роботи.

Натомість у нас все ще існує практика, успадкована ще з радянських часів, коли на педагогічні спеціальності вступають діти, що мають слабшу підготовку аніж ті, що обирають економічні, юридичні, інженерні фахи. Так само і до школи ідуть переважно ті, хто не знайшов роботи у бізнесі чи сфері послуг, випускники, які переважно не виявили великих здібностей у навчанні. Таким чином триває репродукування давньої традиції, по суті подвійної негативної селекції як абітурієнтів, так і випускників. Останні дослідження показали, що існує безсумнівний зв'язок між стимулюванням професійного зростання вчителів, тобто інвестування у людський капітал та зростанням рівня освіти у школі та виші.

Реалізація завдань постійного розвитку освіти відбувається з використанням сучасних технологій і створенням комплексної, цілісної системи навчання людини протягом усього її життя. І невід'ємним атрибутом цього бачиться гуманізація.

Ще у першій половині XIX ст. кардинал Д. Г. Ньюман у своїй праці «Ідея університету» звернув увагу на наслідки зростання розподілу праці для наступного розвитку ліберальної освіти. Адже ліберальна (гуманітарна освіта) – універсальна, у той час як зростаюча індустріалізація вимагала жорсткого розподілу сфер людської компетенції. Як бачимо, криза гуманітарної освіти сягає своїм корінням ще XVIII століття, і згодом лише зростала зі зростанням професіоналізації та збільшенням попиту на «вузьких спеціалістів» та початком індустріальної революції, яка наблизилася кінець гуманітарності як пережитка аристократичної епохи. Саме тому ринково-індустріальне пояснення кризи гуманітарності є таким самим закономірним наслідком індустріалізації, як, власне, і вся ця криза. Попит на «точково мислячих» професіоналів не просто руйнує культуру «широкого мислення», він заважає навіть осмислити належним чином це руйнування, і описувати його вже у категоріях індустріальної культури.

Проте необхідно відзначити, що постання проблеми «гуманітарної кризи» і втрати елітарності винахід не сучасний. Ринково-індустріальна метафора постійно використовується американськими і європейськими дослідниками для пояснення занепаду гуманітарної культури. Їхні аргументи в цілому не міняються вже протягом як мінімум ста років: освіта втратила свою елітарність, університети відмовилися орієнтуватися на високу культуру, і зосередилися на зароблянні грошей, а тому за таких умов не утилітарна гуманітарна освіта приречена. Крім того, останнім часом було додано ще один вагомий аргумент: масовізація освіти прямо пов'язана із індустріалізацією та постіндустріалізацією матеріального виробництва. Повернути гуманітарну освіту в університети, і зробити їх осередками саме гуманітарного, а не утилітарного, технократичного знання, є важливим завданням, яке нині все частіше дискутується, зокрема і в університетах США. Останніми роками Україна частково втратила

колись досить чітку відмінність між «універсальною» університетською освітою і вузькоприкладною «інститутською». Ці втрати, чи швидше перегини, мають бути якнайшвидше виправлені, бо інакше нам не вдасться припинити досить помітний процес дегуманізації освіти.

Парадокс нинішньої ситуації полягає в тому, що очевидних ознак кризи гуманітарної освіти, як інституційно-сформованого процесу нібито і немає. Кафедри постійно викладають гуманітарні курси, університети регулярно видають дипломи, які засвідчують «гуманітарність» їх випускників, викладачі регулярно провадять семінари гуманітарні за духом і міждисциплінарні за назвою (і навпаки). Тому брак гуманітарності ми спостерігаємо швидше не в освітній, а в інтелектуальній сфері, у сфері гуманітарного мислення. Нині практично не чути дискусій про «ідею університету» як про ідею гуманізму і особливої університетської етики. Чи не єдина спроба обговорити ці проблеми у монографії «Ідея університету» була зроблена вже у далекому 2002 році. Вона так і не дістала належного продовження в українському інтелектуальному і освітньому середовищі.

Без відновлення моральних цінностей у школі і ВНЗ важко виховувати учнів і студентів, які розуміли б, що ринок означає відповідальність і порядність, а не аморальність і байдужість. Ринок може бути ефективним лише тоді, коли він моральний. Поєднати етику, моральність і гуманітарність можна лише через освіту.

Отже, сучасний вчитель має бути підготовлений до нової соціальної ролі – виховувати людину, громадянина, здатного адекватно діяти як в національному, так і в глобальному демократичному просторі. Саме тому гуманітарна складова набуває все більшого значення у світі, де відстані скоротилися до годин, а саме спілкування між представниками різних народів і культур стало миттєвим завдяки новим надшвидкісним Інтернет-технологіям.

Список літератури:

1. *Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати.* - К.: Грамота, 2005. – 448 с.
2. *Права людини. Особиста свобода і Білля про права. Видання для Посольства США в Україні.* Відень, 2006. – 96 с.
3. *Розанвалон П. Утопічний капіталізм. Історія ідеї ринку/ Пер. з фр. Є.Марічева.* – К.: Вид. дім «Кисво-Могиланська Академія», 2006. – 246с.
4. *Романовська О.О., Досвід вищої освіти Сполучених Штатів Америки ХХ-ХХІ століття. Книга 1. Гуманітарна та підприємницька підготовка американців.* – Вінниця: Нова книга, 2009. – 264 с.
5. *Мещанінов О.П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: Монографія.* – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с.
6. *William H. Jeunes. American Educational History.* Sage Publications, Inc. 2007. – 468 p.

Я. Пилинський, канд. філос. наук, доцент (з. Київ)

ГУМАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ КАК ФИЛОСОФСКАЯ ПРОБЛЕМА

В статье акцентируется на необходимости признания образования делом государственной важности, которое определяет и путь народа в будущее. На примере американской системы образования отстаивается идея возвращения гуманитарности в образование, в частности в университетское.

Ключевые слова: гуманизация, образование, гуманитарность

Ya. Pylinskyi (Kyiv)

HUMANIZATION OF EDUCATION AS A PHILOSOPHICAL PROBLEM

The article stresses the need for recognition a matter of public importance, which determines the way people in the future. As the example of the progress of American education system the idea of humanity is forstood.

Key words: humanism, education, humanity